

Egy zseni lakásán – Mit keres egy kártyaprés Liszt Ferenc szalonjában?

A Liszt Ferenc Emlékmúzeumban járva sokféleképpen el tudjuk képzelni a nagy művészt; miközben íróasztalánál komponál, látogatókat fogad vagy levelet ír, zenei magaslatokban járva hangszereiből mindenféle csodát csalogat elő, imázsamolyán imádkozva elmélyül, órát tart tanítványainak. A szalonba lépve a gyönyörű hangszerek, bútorok mellett feltűnik egy aprócska tárgy, amit szemlélve talán nem is értjük, mi lehet, hogy kerül oda, de ha közelebbről megvizsgáljuk, a zeneóriás egy egészen más, sokunk számára talán új oldala rajzolódik ki előttünk.

A kártyaprés a kor számos polgári lakásának alapkelléke, ugyanakkor dísz is volt, amely készülhetett fából, fémből, de akár márványból is. A játékkártyákat ekkoriban háromrétegű írópapírból készítették, ami a használaton kívüli kártyalapok meggörbüléséhez vezethetett, a kártyaprés szorításában azonban a lapok a következő játékig megőrizték egyenességüket. Ezenfelül a tárgy fiókjai, rekeszei egyéb, a játékhoz szükséges kellékek tárolására (például zsetonok) is szolgáltak.

1880 körül készült kártyaprés az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében. [forrás](#)

Liszt Ferenc rózsafa borítású kártyaprése (lásd a következő oldalon) 1870 és 1880 között készülhetett, intarziás, redőléces, és faragott elemek díszítik. Múzeumunkhoz Thomán István (Liszt Ferenc egyik legkedvesebb tanítványa és a Zeneakadémia tanára) egykori növendéke, Szinyei Merse Félixné ajándékként került. Számos kincset köszönhetünk neki, ugyanis Thomán Istvántól és Gobbi Henriktől származó Liszt relikviáit halála után múzeumunkra hagyta.

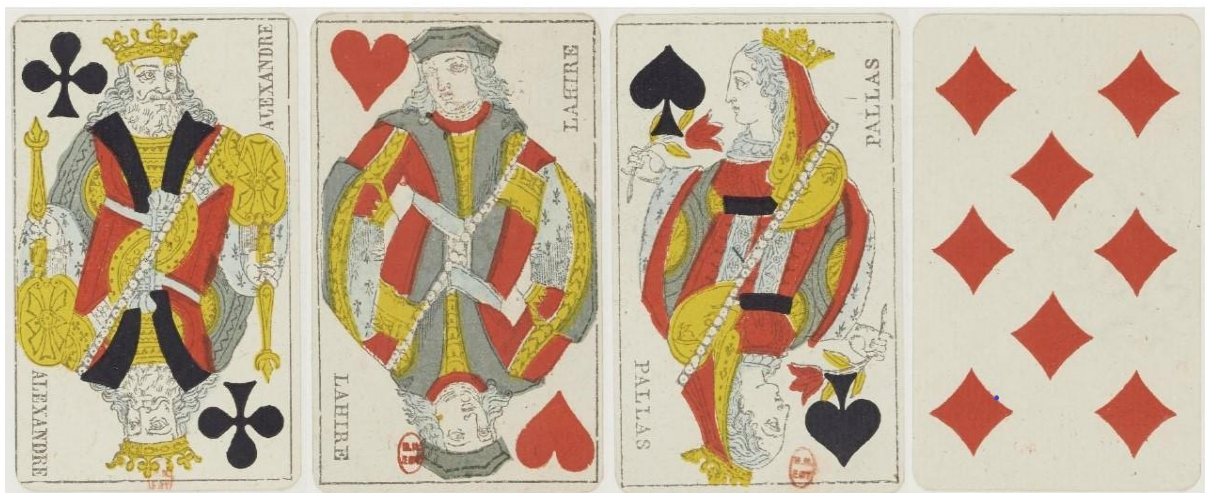

Liszt Ferenc kártyaprése a Liszt Ferenc Emlékmúzeum szalonjában.

Ez a kis tárgy Liszt idejében fontos feladatot látott el; minden bizonnyal az igen gyakran igénybe vett kártyalapokat egyengette, hiszen nagy művésznünk – bár lehet, kevesen tudják – szenvedélyes whist [viszt] játékos volt. Főként idősebb korában számára „boldogtalan volt az a nap, amelyen rendes whist-partiját nem játszhatta” (Szomházy). Alkalmanként piquet-et is játszott, egyébként a szerencsejátékot – több zeneművész kortársával ellentétben – nem szívelte.

Mielőtt azonban képzeletben Liszt mellé ülnénk egy önfelelt kártyapartira, érdemes megismerkednünk a zeneszerző kedvenc játékával.

A whist angol eredetű, négyszemélyes, 52 lapos francia kártyával játszott játék, a „bridge” elődjének tekinthető.

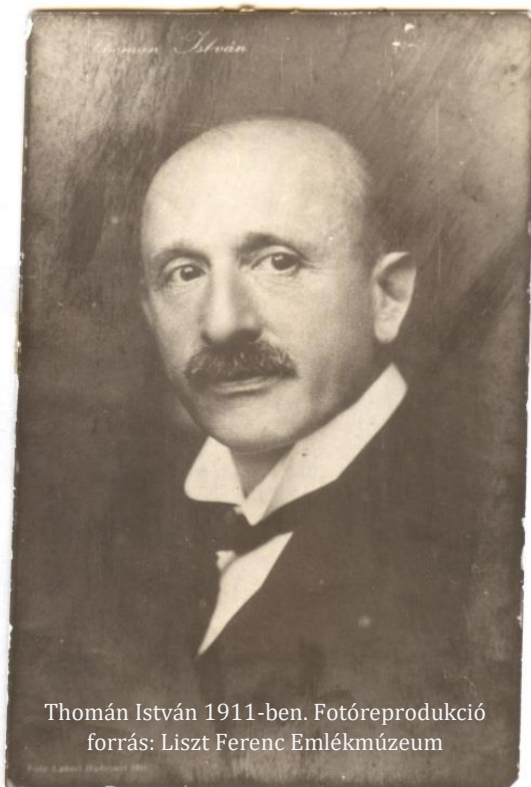

1878-ban készült kártyalapok, Franciaország

forrás: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b105097034.r=cartes%20a%20jouer%20exposition%20universell?rk=42918;4>

Főként a 18 és 19. században a szalonok szivarfüstös, csevejjel teli közegében előszeretettel forgatták a whist lapokat. Neve a játék közbeni gondolkodáshoz, figyelemhez szükséges csöndre utal (az angol szó jelentése 'pszt!', vagy csend). Habár a játék [szabálya és menete](#) viszonylag egyszerű, természetesen taktikát, stratégiai húzásokat is igényel a játékosok részéről. Ütésszerző játék, mely során az egymással szemben ülők párt alkotva igyekeznek minél több ütést szerezni. Eredete egészen 1529-re nyúlik vissza, akkor még „trump”-ként, később különböző nevekkkel szerepelt (mint pl. whisk). A játék szabályait 1742-ben, majd 1864-ben fogalmazták meg. Több modern változatát is játszik, Nagy Britanniában 1857-től egészen a mai napig rendeznek whist versenyeket („whist drives”).

Milyen lehetett Liszttel kártyázni? Erre a kérdésre válaszol számos visszaemlékezés, mely felfedi a zseni gyermeki, játékos oldalát. Thomán István az 1885-ben Rómában, Weimarban folytatott partikról számol be, amit nem pénzért, hanem „pour l'honneur du drapeau” (a zászló becsületéért) folytattak.

Thomán István 1911-ben. Fotóreprodukció
forrás: Liszt Ferenc Emlékmúzeum

Liszt azonban nehezen viselte a vereséget, így többször előfordult, hogy partnerei jóindulatú csalással tették boldogabbá a mestert. Thomán így tudósít egy ilyen esetről: „... lapjaimat megmutattam neki és kérdeztem, milyen színt mondjak be, mintha magam erről nem tudnék határozni. Ezt nagyon szívesen vette: legalább egyik ellenfele lapjába volt alkalma betekinteni. Ha nézők is voltak jelen, kissé restellte a dolgot, s mintegy mentegetőzve így szólt: Vous voyez, je jouis d'une confiance sans bornes (Íme, látják, milyen határtalan bizalommal vannak irányomban!)”. (Liszt 1885-ben, Innsbruckban ünnepelhette utoljára születésnapját. Thomán ebből az alkalomból 2 csomag kártyapaklival és hozzá tartozó tokkal lepte meg tanárát. Az említett tárgyak

mestere halála után visszakerültek hozzá, azóta viszont nem tudunk hollétéről).

A Liszt kedvére tett „kegyes csalásokról” ír Verebi Végh János zeneszerző, a Zeneakadémia alelnöke is, aki Liszttel nem csak szakmai kapcsolatot, hanem bizalmas barátságot is ápolt. (Liszt és Végh kapcsolatáról bővebben a „Vendégségben Liszt Ferenc Sugár úti otthonában” című [időszaki kiállításunk](#) részeként [itt](#) olvashatunk).

Liszt budapesti tartózkodása alatt szívesen töltött el valamelyik barátjánál egy muzsikával, eszmecsérével, whist-játékkal teli estét.

Általában vacsora után következett a „Whist sérieux” („komoly whist”) – ahogyan Liszt nevezte –, mely során jókedélyűen társalogtak, s néha előfordult, hogy az asztal alatt egyik kézből a másikba vándoroltak a lapok, hogy végeredményben Liszt és partnere győzhessen, az idős mester nagy örömére.

Az OSZK gyűjteményében található, 4 orosz zeneszerző (Borogyin, Kjuj, Ljadov, Rimszkij-Korszakov) szellemes variációsorozatának kottájára Liszt a következőt jegyezte fel: „excutées par 4 Whisteurs, dont F. Liszt/Budapest/27 Janvier/80.” („előadta 4 whistelő, köztük Liszt Ferenc, 1880. január 27-én”). Végh, aki egyike lehetett a „4 whistelőnek”, visszaemlékezésében felidéz egy alkalmat, amikor Liszt az összegyűlt társaság valamennyi tagjával eljátszotta a művet.

Liszt magyar kártyapartnerei közt említhetjük még a Végh házaspár mellett Ábrányi Kornélt, Mihalovich Ödönt, Pulszky Polixénát, valamint Vörös Várkonyi Kálmánt és feleségét is. A korabeli magyar sajtó több cikkében is találunk hivatkozást a kártyázó Lisztre. A Fővárosi Lapok egy 1881-es, márciusi száma például Wahrmann Mór (országgyűlési képviselő) szalonjából tudósít, ahol valaki megjegyezte, hogy ezeken az estéken a zeneszerző „nem is Liszt, hanem Whist Ferenc”.

A Budapesti Hírlap, valamint a Pesti Hírlap 1883. február 6-i számában egy Johann Strauss tiszteletére rendezett, hajnalig tartó estélyt tár az olvasók elé. Az est fénypontjaként Liszt a házigazda, Tarnóczy Gusztáv nejevel négykezesedett, ami után a Keringőkirály kedve is megjött a muzsikáláshoz, és zongorához ülve előadta legújabb szerzeményeit. A rögtönzött kiskoncertet követően Liszt és Strauss a kártyaasztalhoz ültek egy whist-csatára, Wahrmann Mór és Brüll Miksa főkonzul társaságában. A parti végeredményét illetően a Pesti hírlap csak ennyit fűz hozzá: „Mint mindig, úgy most is Lisztnak kedvezett a szerencse.”

Tarokk parti
Johann Strauss-nál
Bad Ischl-ben
forrás:
<https://www.kunstkoepie.de/a/zajaczkowski/tarock-partiebeijstrauinb.html>

Weimarban is a napok szerves részét képezték a whist partik, melyeket többek között a Liszt-tanítvány, Carl Lachmund elevenít fel részletgazdag naplójában. Mestere szívesen marasztalta diákjait akár órák utáni kikapcsolódás gyanánt, vagy hívta meg őket esténként „whistezésre”. Ezek az alkalmak számára – ahogy azt fentebb is olvashatjuk – korántsem a komoly kártyajátékot, inkább a társaságot, az együttlét örömét jelentették. Gyakran még olyan tanítványokat, barátokat is a kártyaasztalhoz hívott, akik a játékot nem is ismerték (mint például képen látható hölgy, Caroline Lachmund is), csak hogy jelenlétükkel gazdagítsák az együtt töltött időt. Több esetben a szemlélők társalgásához is hozzászólt, ezzel jelezvén, hogy bizony nem csak a kártyalapoknak szenteli a figyelmét.

Liszt és a Lachmund házaspár 1884-ben.
forrás: Liszt Ferenc Emlékmúzeum.

Még Bayreuthban töltött utolsó napjai sem teltek el whist játék nélkül. Lina Schmalhausen kiadatlan naplójából tudjuk, hogy Liszt tanítványai – August Göllerich, Alexander Siloti, Thomán István, Bernhard Stavenhagen – whistezéssel próbálták jobb kedvre deríteni mesterüket, elterelni a figyelmét egyre súlyosbodó egészségügyi gondjairól.

Habár ezek a visszaemlékezések csak felvillantják, hogyan kapcsolódott ki világhírű művészünk, egy apró darabkaként kiegészíthetik sokoldalú egyéniségét.

Liszt kártyaprése tehát nem csak egy rejtélyes, hanem egy meglepően fontos kelléke is volt lakásának, kapcsolódva a mesternek megannyi örömteli percet adó kártyázáshoz.

Laczkó-Pető Magdolna

Néhány további tárgyi különlegesség:

Kora 19. századi viktoriánus kártyaprés- és doboz: <https://www.bada.org/object/early-19th-century-victorian-card-press-and-games-box>

1825 körül, Nagyszombaton készült whist-kártyalapok az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében: <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/jatekkartya-un-whist-kartya/2731>

19. századi ebonizált kártyaprés: <https://www.bonhams.com/auctions/19802/lot/4/>

whistezéshez használt jelölők:

https://en.wikipedia.org/wiki/Whist_marker#/media/File:Whist_marker.jpg

https://busaccagallery.com/userfiles/mark57/artwork/Bone_Carving/Weapons_&_Tools/1273/27611whist_marker.jpg

Források:

Budapesti Hírlap 1883/37 (február 6.): 9. (melléklet), forrás:

<https://adt.arcanum.com/hu/>

Eckhardt Mária (szerk.): *Liszt Ferenc Emlékmúzeum. Az állandó kiállítás katalógusa*. Budapest: Liszt Múzeum Alapítvány, 2012.

Eckhardt Mária: „Liszt Ferenc és magyar kortársai az Országos Széchényi Könyvtár dedikált Liszt-műveinek tükrében.” In: *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve*. Budapest: Egyetemi nyomda, 1973. 87-130.

Fővárosi Lapok 1881/70 (március 27.): 368. forrás:

<https://adt.arcanum.com/hu/>

Pesti Hírlap, 1883/37 (február 6.): 4.

<https://adt.arcanum.com/hu/>

Pole, William: *The Evolution of Whist: a study of the progressive changes which the game has passed through from its origin to the present time*. New York, London: Longmans, Green, 1895.

<https://archive.org/details/cu31924031248556>

Szomházy István (szerk.): *Kártya-Kódex*. Budapest: Athenaeum, 1898.

Thomán István: „Emlékezések Liszt Ferencről”. *Muzsika*, 1929/1-2: 17-21.

<https://adt.arcanum.com/hu/>

Végh János: „Liszt Ferencről”. *Muzsika*, 1929/1-2: 73-77.

<https://adt.arcanum.com/hu/>

Walker, Alan: *Liszt Ferenc 3. – Az utolsó évek*. Budapest: Zeneműkiadó, 2003.

Walker, Alan (szerk.): *Living with Liszt: from the diary of Carl Lachmund An American Pupil of Liszt 1882-1884* (Franz Liszt Studies Series). Pendragon, 1995.

<https://www.kartya-jatek.hu/>